

ZNACZENIE TRYBUNAŁU KORONNEGO W KULTURZE PRAWNEJ RZECZPOSPOLITEJ SZLACHECKIEJ

Istniejący w latach 1578 – 1792 Trybunał Koronny odgrywał bardzo ważną rolę w życiu politycznym i społecznym szlachty. Wywarł ogromny wpływ na formowanie się kultury prawnej Rzeczypospolitej. Początkowo planowany jedynie jako organ odwoławczy od orzeczeń sądów szlacheckich, stał się instytucją, której orzecznictwo wpływało na wyroki sądów niższej instancji. W 1593 roku sejm przyznał mu nawet prawo do wydawania opinii prawnych. Działalność Trybunału była obserwowana i komentowana w rodzącej się publicystyce i prasie. Komentowano jego funkcjonowanie oraz postulowano sposoby jego naprawy.

Postępujące od połowy XVII wieku stopniowe obniżanie się poziomu oświaty i upadek szkół spowodowało, że Trybunał stawał się głównym miejscem edukacji prawniczej młodych pokoleń. Niejednokrotnie deputat, udający się do Piotrkowa bądź do Lublina, otaczany był młodzieżą szlachecką, która pragnęła przypatrywać się funkcjonowaniu Trybunału. Także adwokaci trybunalscy byli wspierani przez młodych aplikantów, którzy podczas trwania sesji sądowych uczyli się procedury prawnej. Wiedza w ten sposób zdobyta była przez nich wykorzystywana w przyszłości, w samodzielnej pracy obrońcy lub w życiu publicznym. Praktyka w Trybunale często poprzedzała karierę w urzędach państwowych, na sejmach lub w senacie.

Ustanowienie Trybunału Koronnego potwierdzało dominację szlachty w społeczeństwie, było wyrazem mieszanej, monarchiczno-republikańskiej formy rządu Rzeczypospolitej. Zgoda króla Stefana Batorego na powołanie Trybunałów była przyznaniem zasady, że: *(justitiam non rex, sed respublica dispensat)* (sprawiedliwość nie król, ale Rzeczpospolita wymierza). Było to zatem zastosowanie podziału władzy w państwie, pozbawiające monarchę części uprawnień sądowniczych. Wybieranie deputatów szlacheckich spośród szlachty nieposiadającej wykształcenia prawniczego, często krytykowane, wzmacniało jednakowoż legitymację sędziów do orzekania w imieniu narodu politycznego. Działalność Trybunału urzeczywistniała zasadę, że: *(in Polonia lex est rex, non rex est lex)* (w Polsce prawo jest królem a nie król prawem). Podkreślano zatem zasadę nadrzędności prawa. Ważne były tylko te dekrety trybunalskie, które miały wyraźną podstawę prawną. Gdy zaistniała w tym względzie wątpliwość, możliwe było zaskarżenie wyroku Trybunału do sądu sejmowego.

Wraz z upadkiem Rzeczypospolitej szlacheckiej, ubezwłasnowolnieniem króla, zanikaniem władzy centralnej, zrywaniem sejmów, jedynie Trybunał pozostawał stabilnym ośrodkiem władzy centralnej. Sejmy były zrywane, Trybunał funkcjonował lepiej lub gorzej. Oczywiście sejmiki deputackie także nie były wolne od walk stronnictw magnackich, które za wszelką cenę chciały przeforsować wybór swojego deputata. W czasach stanisławowskich, walcząc o wpływy w Trybunale, niektórzy magnaci odwoływali się nawet do pomocy ambasadorów Prus i Rosji. Zepsucie obyczajów politycznych w ostatnich latach istnienia państwa nie może jednak całkowicie zdezwauować roli Trybunału jako jednego z najważniejszych organów i podważyć znaczenia tej najwyższej magistratury w kształtowaniu kultury prawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Piotrków Trybunalski w XIX wieku
Źródło: Polona.pl